

Külön szavakból álló idegen kifejezések írása az orvosi nyelvben

ÍRÁSMÓD

A több szóból álló, latin (görög) vagy más idegen nyelvi szókapcsolatokat (szakkifejezéseket, fogalmakat) az eredeti nyelvnek megfelelő szabályok szerint írjuk. Ez alól csak akkor teszünk kivételt, ha a szó szerkezet elemei külön-külön kerültek át a magyarba, és a magyar nyelv szabályai szerint kapcsolódnak össze (vö. 335. oldal).

A többszavas, forrásnyelv szerint társított idegen szó szerkezetek írásánál az eredeti (forrás-) nyelv helyesírási szabályait követjük.

PÉLDÁK

conditio sine qua non; sine morbo; locus minoris resistentiae; excisio coli; in situ carcinoma; ruptura vaginae; per vias naturales; sectio caesarea

Megjegyzés: A két- vagy többtagú idegen szerkezeteket, ha a forrásnyelv szerint kapcsolódnak, még akkor is az eredeti nyelv szabályai szerint írjuk, ha az egyik vagy akár az összes alkotóelemük már közkeletűvé vált, vagyis azokat külön már magyarosan is jelölhetjük.

Magyarosan írható idegen szavak önállóan

bacillus
dózis
tuberkulózis
professzor
diabétesz
ciszta
szifilisz

Magyarosan is írható idegen szavak többszavas idegen szó szerkezetben

Bacillus anthracis
dosis effectiva minima
tuberculosis bronchialis
professor emeritus
diabetes mellitus
cysta laryngis
syphilis cardiovascularis

Ez a szabály az angol nyelvű, többszavas kifejezésekre is vonatkozik (l. még 335. oldal).

PÉLDÁK

- *second look* (második betekintő)
- *renin uptake* (a *renin* a magyar szakirodalom is *renin*, következésképpen utótagja lehet magyar [*reninfelvétel*])
- *confidence interval* (megbízhatósági tartomány; a *confidence-tartomány* kifejezés felemássága miatt nem szerencsés forma)
- *cardiovascular disease* (célszerűbb magyarul használni: *szív-ér rendszeri betegség*, de a latin változata [*cardiovascularis/kardiovaszkuláris betegség*] is megszokottabb, mint az angol)
- *serum uric acid* (szérumhúgysav)
- *body mass index* (testtömegindex, testtömegmutató)

Nem tévesztendő össze a forrásnyelv szerint és a másként kapcsolódó idegen szó szerkezetek. Az utóbbiak a magyar nyelvű szövegkörnyezetben alakultak ki, következésképpen írásukra a magyar helyesírás szabályai vonatkoznak. Latin szövegben például csak a *ruptura vaginae* kifejezés fordul elő, fordított, **vagina ruptura* szerkezetben nem írható. A **vagina ruptura* szókapcsolat a magyar nyelvben jött létre, és miután jelöletlen birtokos viszony, egybeírjuk, tehát *vaginaruptura* a helyes írásmód. Hasonlóképpen: *pancreascysta*, *lasisglycosuria* stb.

A MOLEKULÁK (GÉNEK, FEHÉRJÉK STB.) TÖBBSZAVAS ANGOL NEVEINEK ÍRÁSA

A molekulák többszavas angol nevei az orvosi latinban (görögben) nem fordulnak elő, hiszen jószérivel csak az utóbbi évtizedekben keletkeztek angol nyelven. Az efféle molekulák angol, illetve a hivatalos magyar és/vagy magyaros nevének

megfelelően írhatók. Az eredeti angol nevek írásánál a magyar helyesírás szabályait nem alkalmazhatjuk, ezek az elnevezések ugyanis a forrás- és nem a magyar nyelvben keletkeztek. Sajnos a hivatalos magyar nevet sokuknak még nem alkották meg, ez egyike a közeljövő sürgős feladatainak. A felemás, angol-magyar keverék írásmód nem fogadható el.

A molekulák többszavas angol neveit a forrásnyelv szerint vagy az egységesített magyar/magyaros nevüknek megfelelően írhatjuk.

PÉLDÁK | *tumor necrosis factor, granulocyte-colony stimulating factor; growth hormone; monocyte chemotactic protein*

Megjegyzések:

Tumor necrosis factor (ez az eredeti angol írásforma), betűszói formája: *TNF Daganatellenes faktor* lehetne a magyar neve (hivatalos elnevezése még nincs); használják a *tumornekrózis-faktor* (magyarosan írt) megnevezést is. Nem írhatjuk keverve: **daganat necrosis faktor/factor, *tumor necrosis faktor*; de magyarosan különírva sem (**tumor nekrózis faktor*), mert többszörös jelöletlen birtokos viszony.

Growth hormone (növekedési hormon) helyett nem írhatjuk, hogy **growth hormon* (a *hormon* már magyaros írásmód), sőt a **growthhormon* formát is mindenképpen kerülni kell (a magyarban keletkezett összetett szó lenne idegen + magyar elemekből).

Elterjedt az efféle molekulák betűszavas írása, s ez nagyon előnyös, különösen a sokszavas kifejezéseknél:

PÉLDÁK | *insuline-like growth factor (inzulinszerű növekedési faktor – IGF); hepatocyte growth factor / scatter factor (HGF/SF); carboxy-terminal cross-linked telopeptide of type II collagen (a II-es típusú kollagén karboxil-terminális végén keresztkötött telopeptidje – CTX); matrix metalloproteinase (matrix-metalloproteináz – MMP); receptor activator of nuclear factor-κB ligand (nukleáris faktor-κB-ligandum receptoraktivátora – RANKL)*

TOLDALÉKOLÁS

Az idegen köznévi szó szerkezetekhez a toldalékot – beleértve a képzőt is – ugyanúgy kapcsoljuk, mint az egyszerű és összetett idegen szavakhoz, a szó végi magánhangzók is akként nyúlnak meg (vö. 333–334. oldal). Ennek megfelelően, ha az utótag a magyarban megszokott hangértékű betűre végződik, a toldalékot közvetlenül kapcsoljuk, de ha az utótag néma betűvel vagy szókatlan betűgyűttessel zárul, a toldalékot kötőjellel fűzzük.

Az idegemenes írt szó szerkezetek toldalékolása teljesen megegyezik az idegemenes írt egyszerű és összetett szavakéval. A toldalék előtti magánhangzó változása is akként alakul.

PÉLDÁK | A szerkezet utolsó tagja a magyarban megszokott betűre végződik:

<i>erosio vera</i>	<i>erosio verát, erosio verában</i>
<i>nervus opticus</i>	<i>nervus opticut, nervus opticusban, nervus opticosus</i>
<i>naevus pigmentosus</i>	<i>naevus pigmentosust, naevus pigmentosusban, naevus pigmentosusos</i>
<i>graviditas abdominalis</i>	<i>graviditas abdominalist, graviditas abdominalissal</i>
<i>sine morbo</i>	<i>sine morbót</i>
<i>insuline-like growth factor</i>	<i>insuline-like growth factort</i>
<i>monocyte chemotactic protein</i>	<i>monocyte chemotactic proteinben</i>
<i>body mass index</i>	<i>body mass indexet</i>

Megjegyzés: Az utótag szó végi magánhangzója toldalékoláskor ugyanúgy változik, mint az egytagú idegen szavaknál; a szó végi *a, e, o* és *ö* ejtésbeli megnyúlását tehát ezekben a szerkezetekben is jelöljük.

A szerkezet utolsó tagja a magyarban nem megszokott betűre végződik:

<i>sign de peau d'orange-t</i>	<i>narancshéjtünetet</i>
<i>défense musculaire-t</i>	<i>izomvédekezést</i>
<i>growth hormone-t</i>	<i>növekedési hormont</i>
<i>growth hormone-nal</i>	<i>növekedési hormonnal</i>
<i>intrauterin contraceptive device-t, device-szal</i>	<i>méhen belüli eszközt (IUD) eszközzel</i>

Megjegyzés: A toldalék a kiejtésnek megfelelően illeszkedik a szerkezethez.

KÉPZŐSZERŰ UTÓTAGOK KAPCSOLÁSA

A képzőszerű utótagokat az idegenesen írt szó szerkezetek utótagjához közvetlenül kapcsoljuk, ha az utótag a magyarban megszokott betűre végződik, ha nem, kötőjellel társítjuk. A szó végi *a-t*, *e-t*, *o-t* és *ö-t* a képzőszerű utótagok nem nyújtják meg.

PÉLDÁK

A szerkezet utolsó tagja a magyarban megszokott betűre végződik:
collum uteruszerű; nervus opticusféle; tuba uterinaforma; sex cordszerűség

A szerkezet utolsó tagja a magyarban nem megszokott betűre végződik:
growth hormone-féle; growth hormone-szerű

UTÓTAGOK KAPCSOLÁSA

A különírt többszavas idegen kifejezésekhez az összetételi utótagot különírva kapcsoljuk. Az efféle szerkezeteknél a magyar helyesírás szabályait (például a második mozgószabályt) nem alkalmazhatjuk, mert a szerkezetet mindig a forrásnyelv helyesírása határozza meg (vö. 335. oldal). Ha az utótagot kapott idegen szó szerkezethez újabb utótag járul, azt is különírjuk.

Az idegenesen írt szó szerkezetekhez járuló összetételi utótagot mindig különírjuk.

PÉLDÁK

- *second look laparotomia/hasműtét; second look laparotomia végzés*
- *side to end egyesítés, dura mater kettőzet, dura mater kettőzet hiba; tumor necrosis factor vizsgálat, granulocyte-colony stimulating factor meghatározás; growth hormone vizsgálat*

A RÓMAI SZÁMNEVEK

Arab szám	Latin szám	Tőszámnév	Sorszámnév	Arab szám	Latin szám	Tőszámnév	Sorszámnév
1	I	unus, -a, um (= egy)	primus, -a, um (első)	29	XXIX v. XXVIII	undetriginta	undetricesimus
2	II	duo, duae, duo	Secundus	30	XXX	triginta	tricesimus
3	III	tres, tres, tria	Tertius				
4	IV v. IIII	quattuor	Quartus	40	XL v. XXXX	quadraginta	quadragesimus
5	V	quinque	Quintus	50	L	quinginta	quingagesimus
6	VI	sex	sextus	60	LX	sexaginta	sexagesimus
7	VII	septem	septimus	70	LXX	septuaginta	septuagesimus
8	VIII	octo	octavus	80	LXXX	octoginta	octogesimus
9	IX v. VIIII	novem	nonus	90	XC v. LXXXX	nonaginta	nonagesimus
10	X	decem	decimus				
11	XI	undecim	undecimus	100	C	centum	centesimus
12	XII	duodecim	duodecimus	200	CC	ducenti, -ae, -a	ducentesimus
13	XIII	tredecim	tertius decimus	300	CCC	trecenti, -ae, -a	trecentesimus
14	XIV v. XIIIII	quattuordecim	quartus decimus	400	CD v. CCCC	quadringenti, -ae, -a	quadringentesimus
15	XV	quindecim	quintus decimus	500	D	quingenti, -ae, -a	quingentesimus
16	XVI	sedecim	sextus decimus	600	DC	sescenti	sescentesimus
17	XVII	septendecim	septimus decimus	700	DCC	septingenti	septingentesimus
18	XVIII	duodeviginti	duodevicesimus	800	DCCC	octingenti	octingentesimus
19	XIX v. XVIIII	undeviginti	undevicesimus	900	CM v. DCCCC	nongenti	nongentesimus
20	XX	viginti	vicesimus				
21	XXI	viginti unus	vicesimus primus	1000	M	mille	millesimus
22	XXII	viginti duo	vicesimus secundus	2000	MM v. IIM	duo milia	bis millesimus
23	XXIII	viginti tres	vicesimus tertius	3000	IIIM	triamilia	ter millesimus
24	XXIV v. XXIIII	viginti quattuor	vicesimus quartus	4000	IVM	quattuor milia	quater millesimus
25	XXV	viginti quinque	vicesimus quintus				
26	XXVI	viginti sex	vicesimus sextus	10000	CCICD	decem milia	decies millesimus
27	XXVII	viginti septem	vicesimus septimus	100000	CCCICD	centum milia	centies millesimus
28	XXVIII	duodetriginta	duodetricesimus	1000000	CCCCICD	decies centum milia	decies centies millesimus